

Toalettets rolle i det offentlige rom

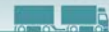
TØI rapport 1962/2023 • Forfatter: Anja Fleten Nielsen • Oslo 2023 • 47 sider

- Manglende tilgang på toaletter i offentlig rom og i transportsystemet fører til lavere deltakelse i samfunnet for personer med funksjonsnedsettelse knyttet til økt behov for toaletter.
- Båt og tog oppleves som de beste kollektive transportløsningene, men svært mange er helt avhengige av bil på grunn av dårlig tilgang på toaletter på buss og bane.
- I det offentlige rom er det særlig i byområder og rekreasjonsområder (strender, parker etc.) som mangler toaletter.
- Tilgjengelige, åpne toaletter med god hygiene og «hinderfri adkomst» er blant de viktigste tiltakene. For personer med stomi eller anal fistel er det også viktig at det finnes vask i samme rom som toalettet.
- Informasjon om toalettfasiliteter, inkludert tydelig merking, samt kompetanseheving om sykdommer relatert til funksjonsnedsettelse med behov for toaletter er også essensielt.
- Toaletter er nødvendig for noen, men bra for alle i et universelt utformingsperspektiv

En frisk person vil late vannet inntil 8 ganger i døgnet (St. Olavs Hospital 2020). Selv om dette fordeler seg ulikt gjennom døgnet for ulike personer, vil man om man regner med at dette er i løpet av 16 våkne timer, anvende et toalett opptil annenhver time. Med andre ord vil de fleste av oss ha behov for toaletter i løpet av reiser til og fra ulike typer ærend eller når vi skal oppholde oss i det offentlige rom. Personer med fordøyelsessykdommer (Crohns, IBS etc.), urinveissykdommer, gravide, matallergier, personer med angst, menstruerende kvinner, barn, ulike typer kreft (eksempelvis prostata, blære, tarm) o.l. vil gjerne ha behov for toaletter hyppigere og ofte i akutte situasjoner. Tilgang på toaletter er svært viktig i et folkehelseperspektiv og retten til å gå på toalettet er anerkjent av FN som en menneskerett. Som en av informantene i prosjektet uttaler så illustrerende:

«[...] den viten at jeg fortsatt kan utøve et minimum av trening og fortsatt har et sosialt lag som gjør at jeg ikke blir rar. De tingene betyr jo hele forskjellen på at man er et fungerende menneske.»

Likevel har det i senere tid vært flere buss-selskaper som har fjernet toalettløsninger på langtransport ruter, da det ikke har vært krav i loververk og retningslinjer om tilgjengelige toaletter. I tillegg kom Oslo ut som den dårligste hovedstanden i Nord-Europa med tanke på toaletter. Hvordan påvirker dette personer som har funksjonsnedsettelse knyttet til ekstra behov for toalettet?

I denne studien har vi undersøkt følgende forskningsspørsmål:

1. Hvilke barrierer finner vi knyttet til toaletter for mennesker med fordøyelse- og urinveissykdommer? Opplever man at det er tilstrekkelig tilgjengelige toaletter til at de får tilfredsstilt sine behov for å reise og gjøre ærend?
2. Hvordan oppleves sanitærfasiliteter på ulike typer transportmidler, stasjonsområder, andre offentlige områder? Hvilke toaletter oppleves som gode, hvilke oppleves som lite tilfredsstillende?
3. Hvilke tiltak knyttet til toalettfasiliteter kan få personer med funksjonsnedsettelse knyttet til fordøyelse- og urinveissykdommer til å anvende kollektivtransport i større grad?

Vi har ikke eksakte tall på hvor mange personer som har et økt behov for toaletter, men ca. 15 % av befolkningen har IBS (irritabel tarm) og 20 % har overaktiv blære. I tillegg er det en rekke andre lidelser som kan føre til ekstra behov for toaletter. En gjennomgang av lovverk og veiledere viser at det er få krav til toalettløsninger i offentlige rom eller i transportsystemet, samtidig som det er forbudt å urinere/avføre i offentlige rom.

I denne studien har vi intervjuet 10 personer med mage- og tarmrelaterte lidelser, hvor 2 også hadde problematikk knyttet til urinvei. Noen tok også medisiner mot andre sykdommer som påvirket behov for toalett.

I forbindelse med mage-tarm problematikk er det særlig tre punkt som blir nevnt av informantene som problematiske:

- Fysisk behov for toalettet
- Angst og annen psykologisk påkjenning
- Smerter

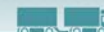
Det varierer i stor grad hvor viktig de ulike aspektene er for de ulike informantene, men alle punktene er viktig å ta hensyn til når man skal utforme et transportsystem som skal fungere for alle. Felles for de fleste informantene er at man i stor grad ikke får dekket opp reisebehovene sine og at man gjør store tilpasninger for å få hverdagen til å gå rundt. En informant har eksempelvis valgt å flytte for å redusere reisevei til jobb, flere har måttet bytte arbeidsplass på grunn av dårlig tilrettelegging og de fleste unngår en del aktiviteter på grunn av manglende tilgang til toaletter eller usikkerhet rundt dette. I de verste tilfellene har informantene isolert seg helt og knapt forlatt eget hjem.

«Har levd isolert i 30 år, det eneste jeg har gjort er å delta med ungene mine. Og på fotballkamper er det ikke alltid de tilgjengelig [...] Det har vært helt forferdelig. Men det er det jeg har pressa meg selv til å gjøre.»

«Har valgt bort venner – hvor det har vært keitete å reise til dem. Jeg har valgt bort mye ting i livet som kunne gitt livsglede, livsverdi. Men med de vennene og arbeidet jeg har per i dag er det uproblematisk.»

Tog og båt oppleves som de beste kollektivløsningene, ettersom det her ofte finnes toaletter, mens løsninger med busser/t-bane/bybane/trikk er svært problematiske. En rekke informanter er helt avhengige av egen bil for å ha kontroll over når de kan stoppe på et toalett og noen har også hatt behov for å ha med eget «nødtoalett». Sykkel og sparkesykkel oppfattes som positivt blant noen av informantene da de kan øke reiseradius i forhold til å gå. Optimalt sett ønsker de fleste informantene tilgang på toaletter ca. hvert 15 minutt, og mange deler opp reisene sine i slike intervaller.

Flere informanter har blitt utsatt for trakassering ved bruk av HC toaletter, og nektet å låne toaletter av ansatte på kafeer og utesteder. I verste fall har dette ført til at informanter har

blitt tvunget til å gjøre sitt fornødende ute. Manglende forståelse fra andre er problematisk for personer med funksjonsnedsettelse knyttet til økt behov for toaletter.

«Det må bli mer åpenhet om tarmproblemer. Hvis noen spør om å få låne doen, så er det ikke for moro skyld, ass. Det er ganske nedverdigende å spørre i utgangspunktet, og du vet du ofte får nei. Det er virkelig ikke for moro skyld»

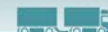
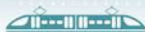
Tilgjengelig informasjon om hvor det finnes toaletter er også essensielt, både skilting og merking av toaletter i det offentlige rom, men også informasjon på nett eller apper om hvor det finnes toaletter. En gjennomgang av 3 internasjonale apper som også har informasjon om toaletter i Norge viser at det er mye feil og mangler i informasjonen som gis. Ingen av informantene hadde heller hørt om disse appene. Ved en eventuell utbedring av eksisterende apper eller opprettelse av en norsk app eller register etterspørres følgende informasjon:

1. Hvor toalettet finnes
2. Åpningstider
3. Betalingsløsning eller gratis
4. Behov for nøkkel eller kode fra betjening
5. Tilgjengelig vask i samme rom som vannklosettet
6. Type toalett – bås eller lukkede rom
7. Om det er offentlig eller om det er kundetoalett (kafé)
8. Størrelse og antall
9. HC tilpasset

Det er flere ulike tiltak som kan bedre reiseopplevelsen og muligheten til å delta i det offentlige rom for personer med økt behov for toaletter.

Hovedfunnene fra intervjuene er presentert i tabellen under:

	TILTAK	HVORDAN
Fysisk utforming/ organisatorisk miljø	Øke tilgang på toaletter	Hypig tilgjengelighet – 15 minutters intervaller, både i byområder og langs rutetraséer for kollektiv og bil. Åpne hele året Døgnåpne
Fysisk utforming/ organisatorisk miljø, vedlikehold	Bedre hygiene	Jevnlig og hyppig renhold Selvvaskende toaletter Optimalisere dagens renhold med sensorløsninger. En av informantene nevner at det finnes toalettløsninger andre steder hvor det er satt inn sensorløsning i blandebatteriet i vasken som teller antall ganger folk vasker hendene. Slike type sensorløsninger kan gjøre at man får bedre oversikt over antall brukere og deretter tilpasse renhold etter dette. Toalett utenfor Gøteborg nevnt som eksempel. Hylle for å sette fra seg ting slik at man slipper å sette utstyr rett på gulvet. God spylefunksjon i toalettet Søppelbøtter med lokk
Fysisk utforming	Tilgang til vask med vann i samme rom som toalettet	Flere toaletter med tilhørende vask i samme rom Dusjslange
Fysisk utforming/ organisatorisk miljø	«Hinderfri» adkomst	Hinderfritt Uten kode, nøkkel eller betaling. Flere toaletter for å unngå kø Chip-løsning på betalingstoalletter for personer med ekstra behov for toaletter Gratis toaletter
Fysisk utforming	Tilbaketrukket og lydisolert	Lukkede rom framfor båser Lydisolering Skjermet plassering unna ansamlinger av folk

	TILTAK	HVORDAN
Fysisk utforming	Tilrettelagt for rullestol	Tilkomstvei til toalettet også tilpasset rullestol Etterlevelse av eksisterende standarder
Fysisk utforming	Annen utforming	God belysning Store toaletter
Fysisk utforming	Informasjon	Bedre merking Informasjon på app eller nett om tilgjengelighet slik at man lettere kan planlegge
Sosialt miljø	Kompetanseheving	Åpenhet omkring lidelser knyttet til behov for toalett Opplæring av serviceansatte for å bedre assistansen til personer med ekstra behov for toaletter. Dette gjelder både dem som arbeider i transport, på butikker, kafeer og andre steder hvor det finnes tilgjengelig toalett
Organisatorisk miljø	Hyppe kollektivavganger	Hypigere avganger for økt fleksibilitet om man må gå av buss/bane
Organisatorisk miljø	HC-WC kort	HC-WC kort for alle grupper som behøver slike kort. Pr. nå kun tilgjengelig for medlemmer i visse organisasjoner.

Det er et stort behov for å forbedre lovverk og veiledere knyttet til toaletter, og funnene i denne studien kan brukes til dette.